

Павло Г. Поплавський*

ЗНАЧЕННЯ МІЖНАРОДНИХ ГРАНТОВИХ ПРОЄКТІВ ДЛЯ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ

Стаття присвячена аналізу значення міжнародних грантових проєктів для закладів вищої освіти України. У дослідженні підкреслюється важливість грантових програм для інтеграції українських науковців у світову наукову спільноту, підвищення якості наукових досліджень і освітнього процесу, а також розширення фінансових можливостей для реалізації інноваційних ідей. Автор акцентує увагу на можливостях, які відкриваються перед ЗВО завдяки грантовим програмам, зокрема на модернізації інфраструктури, доступі до сучасного обладнання та технологій, а також розвитку міждисциплінарних досліджень і міжнародної співпраці.

Результати проведеного анкетування серед науково-педагогічних працівників українських та закордонних ЗВО виявили основні проблеми, пов'язані з написанням, подачею та реалізацією грантових заявок, а також перспективи участі у міжнародних проєктах. До ключових викликів віднесено брак досвіду, складність у залученні іноземних партнерів, необхідність удосконалення процедури подачі заявок та надання консультаційної підтримки. Водночас дослідження засвідчило високий рівень зацікавленості українських науковців у подальшій участі в грантових програмах.

У статті також розроблено рекомендації щодо покращення ефективності участі у міжнародних грантових програмах, серед яких: впровадження менторських програм, спрощення процедур подачі заявок, створення єдиного порталу грантів та організація навчальних тренінгів. Ці заходи спрямовані на зниження бар'єрів для науковців та підвищення конкурентоспроможності української науки на міжнародному рівні.

Ключові слова: грант, освіта, наукові дослідження, інноваційний розвиток.

Рис. 3. Табл. 3. Літ. 12.

DOI: 10.32752/1993-6788-2023-1-269-137-147

Pavlo Poplavskyi

THE IMPORTANCE OF INTERNATIONAL GRANT PROJECTS FOR HIGHER EDUCATIONAL INSTITUTIONS IN UKRAINE

The article analyses the importance of international grant projects for Ukrainian higher education institutions. The study emphasises the importance of grant programmes for the integration of Ukrainian scientists into the global scientific community, improving the quality of research and the educational process, as well as expanding financial opportunities for the implementation of innovative ideas. The author focuses on the opportunities that grant programmes offer to higher education institutions, including infrastructure modernisation, access to modern equipment and technologies, and the development of interdisciplinary research and international cooperation.

The results of a survey among academic staff of Ukrainian and foreign higher education institutions revealed the main problems associated with writing, submitting and implementing grant applications, as well as the prospects for participation in international projects. The key challenges include a lack of experience, difficulty in attracting foreign partners, and the need to improve the application process and provide consulting support. At the same time, the study showed a high level of interest among Ukrainian scientists in further participation in grant programmes.

The article also develops recommendations for improving the effectiveness of participation in international grant programmes, including the introduction of mentoring programmes, simplification of application procedures, creation of a single grant portal, and organisation of training ses-

* Polissia National University. Ukraine.

sions. These measures are aimed at reducing barriers for scientists and increasing the competitiveness of Ukrainian science at the international level.

Keywords: grant, education, research, innovative development.

Peer-reviewed, approved and placed: 10.11.2023.

Постановка проблеми. Міжнародні грантові проекти відіграють важливу роль у розвитку закладів вищої освіти (ЗВО) в Україні. Вони сприяють інтеграції українських науковців у світову наукову спільноту, підвищують рівень досліджень та освіти, а також забезпечують фінансову підтримку для реалізації інноваційних ідей. Грантові проекти дозволяють українським ЗВО розширювати свої дослідницькі можливості, забезпечуючи доступ до сучасного обладнання, технологій та експертних знань. Крім того, міжнародні гранти підтримують академічну мобільність, що сприяє обміну знаннями і досвідом між науковцями з різних країн.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Важливість, роль та значення міжнародних грантових проектів у різні історичні періоди були предметом досліджень ряду іноземних науковців, серед яких можна виокремити праці С. Brito, А. Andrade [1], Ch. Meng-Hsuan [2], R. Ponds, F. Van Oort, K. Frenken [3], D. Proctor, L. E. Rumbley [4], R. Strachwitz [5], J. Stiglitz [6], а також українських авторів наукових публікацій Т. Калужної [7], М. Кобелі-Звір, О. Вовчак [8], В. Лугового, Ж. Таланової [9], В. Ситніка [10], А. Сільнової [11], В. Хаустової, О. Решетняк [12] та ін.

Метою дослідження є значення міжнародних грантових проектів для розвитку закладів вищої освіти України, аналіз основних викликів і проблем, пов'язаних із написанням, подачею та реалізацією грантових заявок, а також розробка рекомендацій щодо підвищення ефективності участі українських науково-педагогічних працівників у міжнародних грантових програмах для зміцнення науково-дослідницької інфраструктури, розвитку міждисциплінарних досліджень і інтеграції у світову наукову спільноту.

Основні результати дослідження. Одним з ключових аспектів міжнародних грантових проектів є їхній внесок у розвиток науково-дослідницької інфраструктури. Завдяки грантам, українські ЗВО мають можливість модернізувати свої лабораторії, закуповувати новітнє обладнання, проводити необхідні експерименти і дослідження, що в іншому випадку могли б бути недоступним через обмежені фінансові ресурси. Міжнародні грантові проекти також стимулюють розвиток міждисциплінарних досліджень, що є важливим для вирішення комплексних наукових проблем. Вони сприяють створенню міжнародних консорціумів, де українські науковці співпрацюють з колегами з інших країн, об'єднуючи свої зусилля для досягнення спільних наукових цілей. Це дозволяє не лише підвищити якість наукових досліджень, але й сприяти обміну знаннями та технологіями між країнами.

Участь у міжнародних проектах сприяє встановленню партнерських відносин з провідними науковими установами світу. Це дозволяє українським науковцям брати участь у спільних дослідженнях, міжнародних конференціях та публікуватися у високореєтингових журналах. Грантові проекти також мають значний вплив на покращення якості освіти в українських ЗВО. Вони

дозволяють впроваджувати нові освітні програми, розробляти сучасні навчальні матеріали, організовувати тренінги і семінари для викладачів та студентів. Так, проекти ERASMUS+ сприяють впровадженню інноваційних методик навчання та підтримують академічну мобільність, що дозволяє українським студентам та викладачам брати участь в обмінах, стажуваннях та навчальних програмах у провідних університетах Європи.

Анкетування проводилося з 4 березня 2023 р. по 26 травня 2023 р. Для отримання правдивих та реалістичних даних свої відповіді респонденти надали добровільно. Для оформлення та аналізу результатів анкет з використанням статистичних методів і методу контент-аналізу був використаний онлайн редактор форм Google Forms. Посилання на анкету розповсюджували за допомогою надсилання її за допомогою месенджерів у кафедральні групи відповідних університетів. Ціллю анкетування було виявити проблеми та перспективи участі українських науково-педагогічних працівників у міжнародних грантових проєктах, а також оцінити їх вплив на наукову діяльність українських ЗВО. Анкетування дозволило зібрати дані про досвід, виклики та мотивацію науковців у написанні та реалізації грантових проєктів, а також визначити основні бар'єри та можливості для підвищення ефективності участі у міжнародних грантових програмах.

В анкетуванні взяло участь 216 науково-педагогічних працівників з наступних закладів вищої освіти (рис. 1):

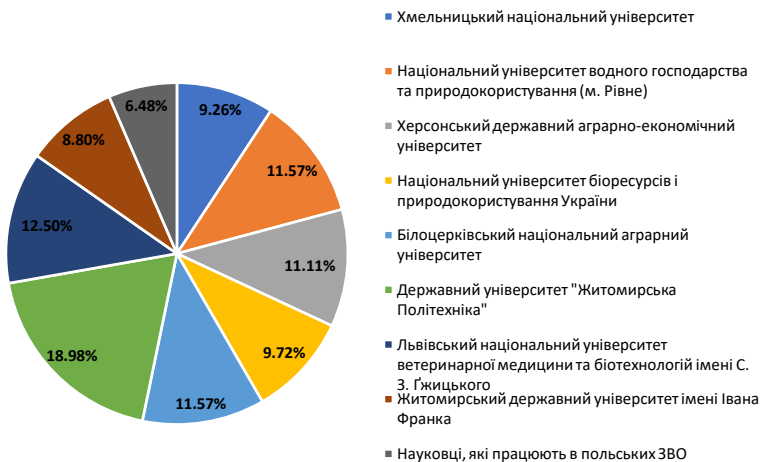

Рис. 1. Розподіл респондентів за закладами вищої освіти, власні дослідження

- Хмельницький національний університет — 20 респондентів;
- Національний університет водного господарства та природокористування (м. Рівне) — 25 респондентів;
- Херсонський державний аграрно-економічний університет — 24 респонденти;
- Національний університет біоресурсів і природокористування України — 21 респондент;

- Білоцерківський національний аграрний університет – 25 респондентів;
- Державний університет «Житомирська Політехніка» – 41 респондент;
- Львівський національний університет ветеринарної медицини та біотехнологій імені С. З. Гжицького – 27 респондентів;
- Житомирський державний університет імені Івана Франка – 19 респондентів;
- науковці, які працюють в польських ЗВО – 14 респондентів.

Питання анкети-опитування були умовно розділені на тематичні блоки (рис. 2).

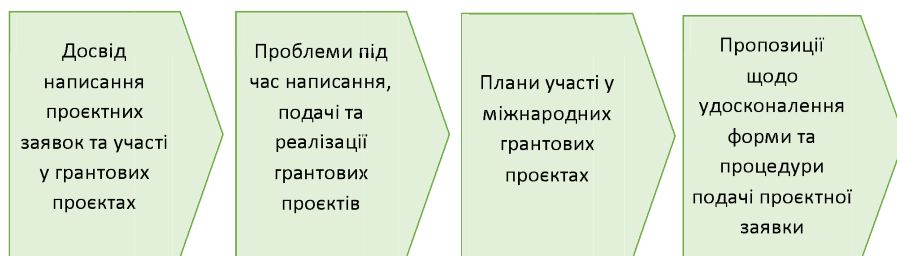

Рис. 2. Тематичні блоки опитування науково-педагогічних працівників ЗВО з питань міжнародних грантових проєктів, власні дослідження

Дослідження проводилось у розрізі групи респондентів за науковим ступенем: доктор наук, PhD / кандидат наук, немає наукового ступеня (рис. 3).

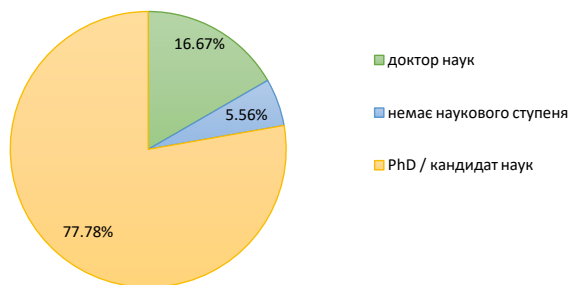

Рис. 3. Розподіл респондентів за науковим ступенем, власні дослідження

Попередній досвід написання проектних заявок респондентів або досвід участі у грантових проєктах є визначальним для виокремлення проблематики та надання пропозицій щодо міжнародних грантових проєктів. За відсутності даного досвіду попередньою умовою є самостійне вивчення форм грантових заявок або ознайомлення з ними на відповідних тренінгах або семінарах (табл. 1). Більшість респондентів незалежно від наукового ступеня брали участь у написанні проектних заявок. Особливо це стосується респондентів з науковим ступенем (PhD / кандидат наук та доктор наук), де понад 87% мають цей досвід. Високий відсоток респондентів мають досвід участі у виконанні

міжнародних грантових проєктів. Це свідчить про активну участь українських науковців у міжнародних грантових програмах. Важливо забезпечити їх необхідними інструментами та знаннями для подальшого успішного залучення до міжнародних грантових програм. Більшість респондентів брали участь як в освітніх, так і в наукових проєктах, що підкреслює міждисциплінарний характер їхньої діяльності. Особливо це помітно серед докторів наук, де 38,9% брали участь в обох типах проєктів.

Таблиця 1. Розподіл респондентів за досвідом написання проєктних заявок та участі у грантових проєктах у розрізі наукового ступеню, у % до загальної кількості респондентів, власні дослідження

Питання та варіанти відповідей	PhD / кандидат наук	Доктор наук	Немає
Чи брали Ви участь у написанні проєктних заявок?			
Так	87,2	88,9	62,5
Ні	12,8	11,1	37,5
Чи брали Ви участь у виконанні міжнародних грантових проєктів?			
Так	71,8	72,2	75,0
Ні	28,2	27,8	25,0
У яких проєктах Ви брали участь?			
Освітні	26,9	27,8	25,0
Наукові	17,9	22,2	25,0
Освітні та наукові	36,5	38,9	25,0
Не брав (-ла) участі	18,7	11,1	25,0

Відсоток респондентів, які не брали участі ні в написанні проєктних заявок, ні реалізації проєктів, найбільший серед тих, хто не має наукового ступеня (25%). Це може свідчити про менший рівень залученості або можливостей для цієї групи. Визначальний вплив на досвід написання та реалізації грантових проєктів мали проблеми, які виникали у науковців під час роботи над заявками та проєктами. Тому другий тематичний блок питань анкети стосувався цих проблем (табл. 2). На незрозумілу форму заявки частіше вказували респонденти без наукового ступеня на цю проблему (12,5%) порівняно з респондентами зі ступенем PhD / кандидат наук (5,8%). Жоден доктор наук не вказав на цю проблему, що може свідчити про більший досвід або кращу підготовку у цій групі. Щодо незрозумілих окремих питань в заявці, ця проблема є майже однаково поширеною серед усіх груп респондентів, з незначними відхиленнями: 26,7% серед PhD / кандидат наук, 27,8% серед докторів наук, і 25,0% серед тих, хто не має наукового ступеня.

Проблема необхідності залучення перекладача до написання заявки є дещо менш поширеною серед респондентів без наукового ступеня (12,5 %) порівняно з респондентами зі ступенем PhD / кандидат наук (25,6 %) та доктора наук (22,2 %). Високий відсоток респондентів у всіх групах вказав на брак досвіду як проблему: 53,8% серед PhD / кандидат наук, 50,0% серед

докторів наук, і 50,0% серед тих, хто не має наукового ступеня. Це свідчить про загальну потребу у підвищенні кваліфікації та навчанні.

Таблиця 2. Проблеми, що виникали при написанні грантових, у % до загальної кількості респондентів, власні дослідження

Проблеми	PhD / кандидат наук	Доктор наук	Немає
Незрозуміла форма заявки	5,8	0,0	12,5
Незрозумілі окремі питання в заявці	26,7	27,8	25,0
Необхідність залучення перекладача до написання заявки	25,6	22,2	12,5
Брак досвіду	53,8	50,0	50,0
Заявок не подавав, але збираюсь	2,6	5,6	0,0
Не виникало проблем	2,6	5,6	0,0
Не приймав участі у міжнародних проєктах, але збираюсь	2,6	5,6	0,0

Відповідь «заявок не подавав, але збираюсь» зустрічається частіше серед докторів наук (5,6%) порівняно з PhD / кандидат наук (2,6%). Жоден респондент без наукового ступеня не вибрав цю відповідь. Відповідь «не виникало проблем» частіше зустрічається серед докторів наук (5,6%) порівняно з PhD / кандидат наук (2,6%). Жоден респондент без наукового ступеня не вказав цю відповідь.

Відповідь «не приймав участі у міжнародних проєктах, але збираюсь» частіше зустрічається серед докторів наук (5,6%) порівняно з PhD / кандидат наук (2,6%). Жоден респондент без наукового ступеня не вибрав цю відповідь. З огляду на вищезазначені проблеми можна запропонувати запровадити курси з написання заявок, які будуть спрямовані на вирішення конкретних проблем, таких як незрозумілі питання та брак досвіду, буде корисним для всіх груп респондентів. Впровадження менторських програм, де досвідчені науковці могли б консультувати та підтримувати менш досвідчених колег, також може суттєво покращити якість поданих заявок.

Основні проблеми, з якими стикалися респонденти під час подачі грантових заявок, включали:

- необхідність залучення іноземних партнерів: 78 % науковців зазначили, що пошук та залучення іноземних партнерів є складним завданням;
- проблеми із залученням співвиконавців для співфінансування: залучення співвиконавців, які могли б взяти участь у співфінансуванні проєкту, викликає труднощі (10%);
- нечіткі умови подачі: респонденти зазначили, що умови подачі заявок часто є незрозумілими або недостатньо чіткими (6%);
- невизначеність у тому, хто може брати участь: деякі науковці вказували на невизначеність щодо того, хто конкретно може брати участь у проєктах.

Респонденти також зауважили на основних проблемах, які виникали під час реалізації грантових проєктів. Серед них варто акцентувати увагу на наступних: бюрократичні процедури, забезпечення та надання відповідної документації; виникнення під час реалізації проєктів додаткових витрат, які не були передбачені у початковому бюджеті; зміни у складі команди, які можуть ускладнити реалізацію проєкту; вимушена зупинка проєктів через військові дії на території України; брак часу на виконання завдань на фоні основної роботи.

Третій тематичний блок анкети стосувався планів респондентів щодо участі у міжнародних грантових проєктах. За результатами анкетування, всі респонденти (100%) планують брати участь у міжнародних грантових проєктах у майбутньому. Більшість з них (86.1%) планують брати участь як в освітніх, так і в наукових проєктах. Основною аргументацією таких планів є новий досвід, самореалізація і саморозвиток, розвиток закладів вищої освіти, залучення коштів для розширення матеріальної бази та проведення якісних досліджень, додатковий заробіток.

Четвертий тематичний блок становили пропозиції щодо удосконалення форми проєктної заявки та процедури подачі проєктної заявки. Респонденти запропонували наступні заходи для удосконалення форми проєктної заявки: спрощення форми заявки (низка респондентів вважають, що форма заявки повинна бути простішою та зрозумілішою); надання більш детальних пояснень та інструкцій щодо заповнення заявки, які можуть значно полегшити процес її написання; зменшення дублювання інформації у заявках.

Для удосконалення процедури подачі проєктних заявок респонденти запропонували поліпшити процедуру подачі через створення єдиного порталу грантів. Єдиний портал для подачі заявок може значно спростити та систематизувати процес. Чіткі інструкції щодо процедури оформлення проєктної заявки, етапів та перелік документів зменшать невизначеність та спростять процес подачі. Більші терміни для подачі заявок дозволять краще підготуватися та уникнути поспіху. Отримання консультацій щодо процедури подачі заявки на різних її етапах.

Проведене дослідження дозволяє зробити висновок про те, що попри певні труднощі, українські науковці мають великий інтерес та бажання брати участь у міжнародних грантових проєктах, які є важливим інструментом розвитку науки та освіти в Україні, підвищення якості досліджень та навчання, а також інтеграції у світову наукову спільноту.

Вважаємо, що підвищенню ефективності використання міжнародних грантових проєктів в Україні сприятиме розробка та імплементація комплексної стратегії грантової підтримки науки та інновацій. Пропонуємо наступні етапи та елементи для включення у зазначену стратегію (табл. 3).

Проведення регулярного аналізу потреб суспільства та економіки дозволяє виявити актуальні проблеми для проведення наукових досліджень, що допомагає спрямовувати ресурси на ті галузі, де наука може мати найбільший вплив. Визначення пріоритетних галузей дозволяє зосередити фінансування на дослідженнях, які мають найбільший потенціал для інноваційного розвитку. В результаті підвищується ефективність

використання коштів і сприяє розвитку наукових та технологічних напрямків з високою доданою вартістю.

Таблиця 3. Зміст етапів й елементів стратегії грантової підтримки науки та інновацій, власні дослідження

Елементи стратегії	Зміст елементів
<i>1-ий етап: Визначення пріоритетних напрямів розвитку науки та інновацій</i>	
Аналіз потреб	Проведення регулярного аналізу наукових і технологічних потреб суспільства та економіки
Пріоритетні галузі	Визначення пріоритетних галузей і напрямів досліджень, які мають найбільший потенціал для інноваційного розвитку
<i>2-ий етап: Систематизація наявних та розробка нових програм і проектів грантової підтримки</i>	
Гнучкість програм	Систематизація та розробка грантових програм, які враховують потреби як початківців, так і досвідчених дослідників
Спеціалізовані гранти	Впровадження спеціалізованих грантів для конкретних галузей
<i>3-ій етап: Забезпечення прозорості та доступності грантових програм та проектів</i>	
Прозорі критерії відбору	Встановлення чітких і прозорих критеріїв відбору проектів для фінансування
Доступ до інформації	Забезпечення вільного доступу до інформації про гранти та умови їх отримання
<i>4-ий етап: Навчально-консультаційна підтримка заявників</i>	
Консультації	Проведення консультацій для підготовки грантових заявок
Навчальні програми	Проведення семінарів і тренінгів для підвищення компетентності дослідників у підготовці грантових заявок
<i>5-ий етап: Моніторинг та оцінка</i>	
Моніторинг проектів	Регулярний моніторинг реалізації грантових проектів для забезпечення їх ефективності
Оцінка результатів	Оцінка результатів реалізованих проектів з метою визначення їхнього впливу на науковий та інноваційний розвиток
<i>6-ий етап: Стимулювання міжнародної співпраці та партнерства</i>	
Міжнародна співпраця	Стимулювання міжнародної співпраці у сфері наукових досліджень та інновацій
Партнерство з приватним сектором	Встановлення партнерських відносин з бізнесом для підтримки наукових досліджень та комерціалізації інновацій
<i>7-ий етап: Фінансові механізми</i>	
Різноманітність джерел фінансування	Використання різноманітних джерел фінансування, включаючи державні кошти, приватні інвестиції та міжнародні гранти
Механізми співфінансування	Впровадження механізмів співфінансування, що залучають додаткові ресурси для реалізації наукових та інноваційних проектів

Розробка різноманітних програм, що враховують потреби різних груп дослідників, забезпечує підтримку як молодих науковців, так і досвідчених фахівців, як інноваційних стартапів, так і успішно діючих підприємств. Це

сприяє розвитку наукового потенціалу та інновацій в різних галузях знань. Впровадження спеціалізованих грантів дозволяє зосередити ресурси на конкретних напрямках досліджень, що мають важливе значення для держави та суспільства, що дозволяє підтримувати інноваційні проекти у важливих галузях, таких як освіта, медицина, екологія, інформаційні технології, тощо.

Встановлення чітких і прозорих критеріїв відбору проектів для фінансування підвищує довіру до системи грантової підтримки. Такий підхід забезпечує рівні можливості для всіх заявників і сприяє чесному розподілу коштів. Забезпечення вільного доступу до інформації про доступні гранти та умови їх отримання дозволяє залучити широку аудиторію потенційних заявників, що сприяє зростанню конкуренції і, як результат, підвищенню якості поданих проектів. Проведення консультацій для підготовки грантових заявок допомагає заявникам зрозуміти вимоги і підготувати якісні проекти. Такий метод підвищення обізнаності підвищує шанси заявників на успішне отримання фінансування.

Проведення семінарів і тренінгів для підвищення компетентності дослідників у підготовці грантових заявок сприяє їх професійному розвитку. Це дозволяє дослідникам краще орієнтуватися в процесі підготовки заявок і підвищує їх шанси на успіх. Регулярний моніторинг реалізації грантових проектів дозволяє вчасно виявляти проблеми і коригувати їх. Запроваджений на постійній основі, він забезпечує ефективне використання коштів і досягнення запланованих результатів. Оцінка результатів реалізованих проектів допомагає визначити їхній вплив на науковий та інноваційний розвиток, а також дозволяє виявити найуспішніші практики і поширювати їхній досвід.

Стимулювання міжнародної співпраці у сфері наукових досліджень та інновацій розширює можливості для обміну знаннями і технологіями. Це сприяє глобальному розвитку науки і підвищенню конкурентоспроможності наукових установ. Встановлення партнерських відносин з бізнесом сприяє комерціалізації наукових досліджень і розвитку інновацій. Це забезпечує додаткове фінансування і підтримку для реалізації наукових проектів.

Використання різноманітних джерел фінансування забезпечує стабільність і стійкість підтримки наукових та інноваційних проектів. Це дозволяє залучати більше ресурсів і знижувати ризики для дослідників. Впровадження механізмів співфінансування залучає додаткові ресурси для реалізації проектів, що підвищує їхню ефективність і масштаб. Це сприяє створенню стійких фінансових моделей для підтримки науки та інновацій. Кожний з цих етапів та елементів є важливою складовою ефективною стратегії грантової підтримки науки та інновацій, забезпечуючи комплексний підхід до розвитку наукових досліджень і технологій.

Висновки. Міжнародні грантові проекти відіграють ключову роль у розвитку наукової діяльності українських закладів вищої освіти. Вони забезпечують необхідні ресурси для проведення високоякісних досліджень, сприяють міжнародній співпраці та підвищують рівень освіти. Анкетування, проведене серед науково-педагогічних працівників українських ЗВО, виявило основні проблеми та виклики, з якими стикаються науковці під час

написання, подачі та реалізації грантових проєктів. Водночас, результати опитування свідчать про великий потенціал і бажання українських науковців брати участь у міжнародних грантових програмах, що є важливим кроком до подальшого розвитку науки та освіти в Україні.

Доведено, що одним з ключових аспектів міжнародних грантових проєктів є їхній внесок у розвиток науково-дослідницької інфраструктури. Завдяки грантам, українські ЗВО мають можливість модернізувати свої лабораторії, закуповувати новітнє обладнання, проводити необхідні експерименти і дослідження, що в іншому випадку могли б бути недоступним через обмежені фінансові ресурси. Міжнародні грантові проєкти також стимулюють розвиток міждисциплінарних досліджень, що є важливим для вирішення комплексних наукових проблем. Вони сприяють створенню міжнародних консорціумів, де українські науковці співпрацюють з колегами з інших країн, об'єднуючи свої зусилля для досягнення спільних наукових цілей. Це дозволяє не лише підвищити якість наукових досліджень, але й сприяти обміну знаннями та технологіями між країнами.

Подальші дослідження будуть направлені на аналіз бюджету Європейського Союзу для фінансування досліджень та інновацій.

1. Brito C. R., Andrade A. O. *Advances in Science, Technology & Innovation (ASTI): Smart Innovation, Systems and Technologies*. Springer. 2019. P. 45-48.

2. Meng-Hsuan Ch. The evolution of the European Research Area as an idea in European integration. In Meng-Hsuan Chou and Ese Gornitzka (Eds.), *Building the knowledge economy in Europe*. 2014. p. 27-50.

3. Ponds, R., Van Oort, F., Frenken, K. Innovation. spillovers and university-industry collaboration: an extended knowledge production function approach. *J. Econ. Geogr.* Volume 10. 2010. P. 231-255. URL: <https://doi.org/10.1093/jeg/lbp036>

4. Proctor D., Proctor D., Rumbley L. E. *Internationalization and Higher Education in the Global Knowledge Economy*. Johns Hopkins University Press. 2019. p. 33-36.

5. Strachwitz R. Foundations, Definition and History. In: Anheier, H.K., Toepler, S. (eds) *International Encyclopedia of Civil Society*. 2010. Springer, New York, NY. URL: https://doi.org/10.1007/978-0-387-93996-4_7

6. Stiglitz J. E. *Economics of the Public Sector* (3rd ed.). W.W. Norton & Company. 2000. P. 128-132.

7. Калюжна Т.Г. Можливості взаємодії українських науковців із міжнародною науково-освітньою спільнотою в умовах воєнного стану. *Освіта України в умовах воєнного стану: управління, цифровізація, євроінтеграційні аспекти* : збірник тез доповідей IV Міжнародної науково-практичної конференції (наукове електронне видання) : зб. тез доп. IV Міжнар. науково-практ. конф. (наук. електрон. вид.), м. Київ, 25 жовт. 2022 р. Київ, 2022. С. 276–278. URL: https://iea.gov.ua/wp-content/uploads/2022/12/book-of-abstracts_ssiiea_2022.pdf

8. Кобеля-Звір М.Я., Вовчак О.Д. Застосування грантових програм DIGITAL EUROPE та HORIZON EUROPE для реалізації спільних проєктів «Україна-ЄС». *Modern Economic Science Development in the Context of Digitalisation: Conference Proceedings*. Riga. 2023. С. 67-70. URL: <http://www.baltijapublishing.lv/omp/index.php/bp/catalog/view/369/10158/21143-1>

9. Луговий В. І., Таланова Ж. В. Регіональний розподіл світового університетського потенціалу: пошук кращого досвіду для створення європейських просторів вищої освіти і досліджень. *Наук. вісник Чернівецького ун-ту: зб. наук. пр.-Вип.*, 469, С. 76-84. URL: <https://files.znu.edu.ua/files/Bibliobooks/Golovanova/0012528.pdf#page=76>

10. Ситнік В. П. Сучасна політика ЄС у сфері наукової діяльності. Офіційний портал Національного інституту стратегічних досліджень. URL: <http://www.niss.gov.ua/Monitor/May08/02.htm>

11. Сільнова А. О. Організаційно-правові аспекти розвитку політики Європейського Союзу в сфері наукової діяльності. *Проблеми європейської інтеграції у сфері освіти і науки. Порівняльно*

правові дослідження. 2009. № 1. URL: <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/18364/26-Silnova.pdf?sequence=1>

12. Хаустова В. Є., Решетняк О. І. Особливості організації наукової діяльності в країнах ЄС та України. *БізнесІнформ*, 2019. №7. С. 132-137. URL: https://www.business-inform.net/article/?year=2019&abstract=2019_7_0_122_137

1. Brito C. R., Andrade A. O. *Advances in Science, Technology & Innovation (ASTI): Smart Innovation, Systems and Technologies*. Springer. 2019. P. 45-48.

2. Meng-Hsuan Ch. The evolution of the European Research Area as an idea in European integration. In Meng-Hsuan Chou and Ese Gornitzka (Eds.), *Building the knowledge economy in Europe*. 2014. p. 27-50.

3. Ponds, R., Van Oort, F., Frenken, K. Innovation. spillovers and university-industry collaboration: an extended knowledge production function approach. *J. Econ. Geogr.* Volume 10. 2010. P. 231-255. URL: <https://doi.org/10.1093/jeg/lbp036>.

4. Proctor D., Rumbley L. E. *Internationalization and Higher Education in the Global Knowledge Economy*. Johns Hopkins University Press. 2019. p. 33-36.

5. Strachwitz R. Foundations, Definition and History. In: Anheier, H.K., Toepler, S. (eds) *International Encyclopedia of Civil Society*. 2010. Springer, New York, NY. URL: https://doi.org/10.1007/978-0-387-93996-4_7

6. Stiglitz J. E. *Economics of the Public Sector* (3rd ed.). W.W. Norton & Company. 2000. P. 128-132.

7. Kaliuzhna T.H. *Mozhlyvosti vzaïemodii ukrainskykh naukovtsiv iz mizhnarodnoiu naukovo-osvitnoiu spilnotoiu v umovakh voïennoho stanu. Osvita Ukrainy v umovakh voïennoho stanu: upravlinnia, tsyfrovizatsiia, yevrointehratsiini aspekty : zbirnyk tez dopovidei IV Mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii (naukove elektronne vydannia) : zb. tez dop. IV Mizhnar. naukovo-prakt. konf. (nauk. elektron. vyd.)*, m. Kyiv, 25 zhovt. 2022 r. Kyiv, 2022. S. 276–278. URL: https://iea.gov.ua/wp-content/uploads/2022/12/book-of-abstracts_ssiiea_2022.pdf

8. Kobelia-Zvir M.Ia., Vovchak O.D. Zastosuvannia hrantovykh prohram DIGITAL EUROPE ta HORIZON EUROPE dlia realizatsii spilnykh proïektiv «Ukraina-ÏeS». *Modern Economic Science Development in the Context of Digitalisation: Conference Proceedings*. Riga. 2023. S. 67-70. URL: <http://www.baltijapublishing.lv/omp/index.php/bp/catalog/view/369/10158/21143-1>

9. Luhovyi V. I., Talanova Zh. V. Rehionalnyi rozpodil svitovoho universytetskoho potentsialu: poshuk krashchoho dosvidu dlia stvorennia yevropeïskykh prostoriv vyshchoi osvity i doslidzhen. *Nauk. visnyk Chernivetskoho un-tu: zb. nauk. pr.-Vyp.*, 469, S. 76-84. URL: <https://files.znu.edu.ua/files/Bibliobooks/Golovanova/0012528.pdf#page=76>

10. Sytnik V. P. Suchasna polityka ÏeS u sferi naukovoï diïalnosti. Ofitsiinyi portal Natsionalnogo instytutu stratehichnykh doslidzhen. URL: <http://www.niss.gov.ua/Monitor/May08/02.htm>

11. Silnova A. O. Orhanizatsiino-pravovi aspekty rozvytku polityky Yevropeïskoho Soiuzu v sferi naukovoï diïalnosti. *Problemy yevropeïskoi intehratsii u sferi osvity i nauky. Porivnialno pravovi doslidzhennia*. 2009. № 1. URL: <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/18364/26-Silnova.pdf?sequence=1>

12. Khaustova V. Ye., Reshetniak O. I. Osoblyvosti orhanizatsii naukovoï diïalnosti v krainakh ÏeS ta Ukraini. *BiznesInform*, 2019. №7. S. 132-137. URL: https://www.business-inform.net/article/?year=2019&abstract=2019_7_0_122_137